

Introducció

Qui diu pobresa diu riquesa. Qui diu pobresa diu absència de riquesa i al revés, com és obvi. Aquesta conferència també s'hauria pogut anomenar riquesa a l'Edat Mitjana a El Prat, ja que evidenciant una s'evidencia l'altra.

Inicialment cal esmentar que els cinc segles que evoquem, que no és poc, corresponen a una etapa en la que el nostre poble no constava com a Prat jurídicament parlant. El territori hi era, però depeníem d'altres.

El lloc on ens trobem en aquest moment, el carrer Arús d' El Prat de Llobregat, formava part de l'àmbit parroquial de Santa Eulàlia de Provençana, coneguda progressivament i cada cop més amb el nom de L'Hospitalet. Per tant, això era L'Hospitalet, des d'un braç de riu sortint fins més o menys l'anomenat sorral del Mosso i que, seguint per la Plaça i pels carrers Major i Jaume Casanovas, dividia les parròquies de Provençana -L'Hospitalet- i de Sant Boi, formant aquest últim l'anomenat Prat de Sant Boi.

El territori

Dels tres districtes rurals actuals d' El Prat - cada dia més esborrats, però encara fins els nostres dies vigents -, el **districte de La Bunyola** corresponia a l'àmbit de Provençana, una veritable illa fluvial formada pel riu principal i pel braç de l'anomenada riera Vella, cada cop més seca, només amb vida en èpoques de riuades, i que enmig d'un territori sec i fangós creava sorrencs. El districte de la Bunyola actual corresponia a l'antiga illa de Banyols.

El **districte de l'Albufera** -o camp d'Aviació, aeròdrom o aeroport- corresponia a l'antic Prat de Sant Boi fins a l'estany del Remolar, que actualment divideix els termes municipals d'El Prat i Viladecans.

Per la part nord, hi trobem el **districte de la Ribera**, que quedava dividit: una part del districte actual era integrat a l'antiga illa de Banyols, mentre l'altra, corresponent a la Marina de Sant Boi, pertanyia a l'antic Prat de Sant Boi.

No és casual que, tant l'illa dels Banyols com el Prat de Sant Boi i com el terme municipal d' El Prat actual adoptés aquesta configuració triangular amb el vèrtex a la part superior, ja que comprenia l'àrea d'entre el braç de riu i la línia de costa o platja.

El territori, durant els segles de l'Alta Edat Mitjana, era conegut amb el nom de *Lacunaria*, que significa terres de llacuna. D'aquí se'n deriva, en aquells segles en què es començava a parlar català, el concepte de *Llanera*, que procedeix del primitiu topònim *Lacunaria*. Després va passar a ser *l'estany de Llanera*, un gran estany que es trobava a la banda d' El Prat. L'àrea compresa entre el riu i Montjuïc era anomenada *Els Banyols* -o estanyols-, denominació que va anar desplaçant-se cap a ponent i cap al sud, i va passar a la banda d' El Prat, sobretot després d'una mutació o d'un canvi de riu esdevingut a primeries del segle XIII. Curiosament, en aquells segles, la denominació de Prat s'aplicava al que després va ser la Marina de L'Hospitalet, avui Zona Franca, i posteriorment, ja per acabar, en finalitzar l'Edat Mitjana, la gent distingia entre el *Prat deçà l'Aigua* - que era la Marina de L'Hospitalet -, i el *Prat dellà l'Aigua*, de l'altra banda de l'aigua, que era l'actual Prat.

El segle X. El pre-feudalisme. Aprisions i alous. Terratinents i conreadors. La destrucció d'Al-Mansur.

Ara fa mil anys, quan neixen els cognoms i la documentació, el territori que és l'actual configuració geogràfica d' El Prat ja apareix molt dividit, molt parcel·lat i amb múltiples i petites propietats, no sabem si conreades pels mateixos habitants o pels amos. Desconeixem si els propietaris hi vivien o si eren ciutadans, com posteriorment hem conegut, i probablement es tracta d'aquest segon cas. El cert és que eren petites propietats, anomenades alous - propietat plena, total i lliure de tota càrrega-

Després de la conquesta de Barcelona a càrrec dels francs l'any 801, quan foragitaren els moros, hi va haver un repoblament que va durar al llarg dels segles IX i X. Moltes de les propietats s'havien legalitzat mitjançant l'anomenada *Aprisio*. Segons la llei, d'origen visigòtic, si un pagès podia conrear en pau una terra que havia trobat, i que era lliure i estèril durant trenta anys, se li legalitzava la possessió i l'adquiria plenament.

Ens trobem, doncs, fa mil anys, amb una sèrie de noms una mica estranys, ja que o bé no són noms de pila d'origen cristià o bé ho són encara que avui en dia no esdevinguin usuals, com Gomar, Seniufred, o Teodomir, els propietaris d'aquesta terra. Desconeixem si es tractava de gent rica o de gent pobra, ja que no existeix documentació.

El 985, Barcelona va patir la destrucció més forta de totes les guerres que ha tingut: la ràtzia del famós Al-mansur, cabdill moro que era molt poderós i que se'n va endur molts hostatges i molta riquesa. Entre la destrossa general també es van destruir molts pergamins, els documents de l'època. Això va servir perquè, durant els anys següents, els propietaris que havien d'acreditar que les terres respectives eren seves instaven un expedient per legalitzar els seus terrenys, i per això tornem a tenir, a partir d'aleshores, molta més documentació, no encara en forma de paper, sinó en forma de pergamins.

Com a anècdota, destacarem que una de les propietàries era una dona de nom germànic: Amalvigia. El mas d'Amalvigia és dels més documentats i, amb el temps, al segle XI i quan ja havia mort la dona, la gent va començar a dir Benvija, enlloc de Malvija que

sonava malament. Aquest és l'origen de l'enigmàtic nom de Bellvitge, que tantes suposicions havia generat fins fa pocs anys, sobre si el seu significat era de Bon Viatge, Ben Viatge o altres teories.

Al segle següent ja tenim constància del mas de Bellvitge amb la seva església, a semblança i paral·lelisme a l'ermita de Sant Pau que es construeix al Prat. Hi ha un paral·lelisme entre ambdós casos perquè abans de l'ermita les notícies parlen respectivament del mas d'Amalvija i del mas de Sant Pau, i no pas de l'església, ja que aquesta no surt documentada fins el segle XIV.

Cal destacar, encara que sigui fora de programa, una cosa curiosa: del mas de Sant Pau, que ha arribat fins els nostres dies amb el nom de la masia de Ca l'Ixo, avui en dia adquirida per la non grata companyia TRADISA, els especialistes han adverat la licitud de la denominació d'imatge romànica. És cert que es tracta d'un Sant Pau romànic, una talla amb les característiques romàniques: unes espatlles molt estretes, una rigidesa, uns ulls molt ametllats, etc. Veritablement els peus són de cartró degut a alguna modificació posterior, però el cert és que sí es tracta d'una imatge autèntica. De totes maneres, la imatge no procedeix, contra el que a primera vista ens podria fer pensar, de l'església que després es va fer al costat, l'ermita de Sant Pau, perquè en visites pastorals, és a dir, en visites d'inspecció per part del bisbe que s'acostumaven a fer – en tenim constància d'algunes als segles XV i XVI- mai no surt cap imatge de talla, sinó que la imatge de Sant Pau és pintada amb un llenç.

El segle XI. Prestacions eclesiàstiques. Els masos

Els segles X i XI encara no són segles feudals, ja que el Feudalisme és l'etapa última de l'Edat Mitjana. En aquests segles, però, sí que comencen les obligacions i les prestacions. Si un individu, un conreador, un pagès o un senyor té una mica de terra, cada vegada queda més obligat, primer per prestacions eclesiàstiques. L'Església té un poder universal, i a través del Papa estableix el delme, o desena part dels fruits que se li han de lliurar. Quan alguns aous passen de propietats eclesiàstiques a propietats particulars, el delme es converteix en un tribut que s'ha de pagar a un senyor laic, no ja a l'Església. Al Baix Llobregat el delme gairebé mai no va ser una desena part, sinó l'onzena.

Sorgeixen, en aquesta època, les primeres denominacions de masos, i després de torres. Hi ha una distinció entre ambdós: no hem d'entendre una torre amb el concepte que en tenim avui, sinó que fa referència a un predi rústic de construcció en diferents pisos, i molta més categoria i més terra que els masos, que en aquesta època i durant tota l'Edat Mitjana eren poc més que barraquetes. Les torres tenien dependències auxiliars i adjacents com corts i quadres, i escassejaven, mentre els masos van ser numèricament més abundants.

El feudalisme, que impera el sentit de l'Edat Mitjana, s'escau i agafa força en uns moments d'expansió. Coneixem que són moments d'expansió en tant que hi ha una pervivència dels llinatges.

Al segle XI comencen els cognoms: alguns individus ja no només es diran Pere, Joan o Berenguer, sinó que passaran a dir-se, per exemple, Berenguer Pere, si el seu pare es deia Pere. D'aquí s'originarà el cognom Pérez en castellà i Peris en català. També es derivaran

d'algun defecte físic -si és vermellós de pell es dirà Roig- o d'una procedència -al Prat es troben alguns Tarragona o Martorell, ja que els primitius habitants devien procedir d'allà-. Quan aguanten més aquests cognoms és signe que les coses no van tan malament com perquè hagin de marxar perquè es morin de gana per un o altre concepte, però aleshores els senyors més poderosos creen una teòrica protecció vers els seus protegits, que després seran vasalls, i a canvi d'aquesta teòrica protecció comencen a apretar els claus de tipus econòmic de la pobra gent que conreava en un territori tan ingrati com era aquest. En aquells moments, el delta era a mig fer, amb inundacions contínues, sobretot d'aigua salada, les pitjors per un territori molt irregular i amb molt punts més baixos que el nivell de les aigües.

El segle XII. Expansió. Feudalisme: senyors i vassalls. L'emfiteusi

Sorgeix, en el segle XII i amb esplendor en el XIII, un tipus d'accessibilitat a la semipropietat, a la possessió de la terra, que és l'establiment emfitèutic. L'emfiteusi, coneguda ja pels romans, ve a ser un arrendament perpetu a llarg termini, una propietat gairebé total.

Una terra establerta pot ser venuda, pot ser deixada en herència a qui es vulgui, sempre a canvi de pagar religiosament els censos. Els censos, càrregues fiscals o agraris -drets agraris- comprenien allò que ha estat característic del Feudalisme: el braçatge, la jova, el tragí i mals usos, alguns dels quals resultaven humiliants i denigrants als pagesos. En altres paraules: eren abusos dels senyors feudals. Si els pagesos s'hi acomodaven, vol dir que no tenien cap més remei que fer-ho. Comença l'emfiteusi, i podem parlar d'una propietat de terratinents conreadors. Hi ha els senyors alodials a la ciutat, però els que conreen la terra conreen la seva pròpia terra, ja que no hi ha arrendament. Com que la part demogràfica és dèbil i la població és poca, arriba un moment en què tothom qui vol és posseïdor de terra, perquè els senyors donen facilitats: una entrada molt assequible, gairebé simbòlica, i en alguns casos vertaderament simbòlica (una entrada de quatre o cinc sous sempre ha estat molt poca quantitat, però una entrada com algunes, que consistien en una amosta d'aigua, vol dir simbolisme pur).

Després de l'entrada, el cens anual podia ser més o menys fort, i si el pagès, per una mala anyada, per una guerra, per malalties...no podia complir, la terra li era arrabassada sense contemplacions a poc que estigués dos o tres o quatre anys sense pagar, i d'aquí van venir molts drames que no podem examinar.

Al segle XII trobem ja els noms concrets dels primers pobladors de nom conegut: de l'antiga jurisdicció de L'Hospitalet o Illa de Banyols i de la del Prat de Sant Boi en tenim una dotzena a cada un, i per tant, comencem a conèixer més la gent i podem establir la comparança de llinatges dels cognoms, i veure si canvien o no canvien. Però trobem també un parell de compres de mas, de finca. Un pagès té una finca més o menys en emfiteusi, però té capacitat per comprar una altra finca. Aquest és un fenomen que, als segles posteriors, no es donarà gaire sovint fins l'arribada del regadiu.

El segle XIII. Recessió. Les reduccions dels drets agraris. Les riuades i la creació de la barca. La guerra. La pobresa.

El segle XIII és el gran segle del rei Jaume, que tanta glòria va proporcionar al país, i veiem que hi ha una recessió, deguda a una multiplicitat de causes.

Per una banda, alguns pagesos no poden resistir les càrregues fiscals. De l'altra, el regnat del rei Jaume no va ser tan bonic com a primera vista podia semblar, no solament pels problemes que va tenir quan era petit (lluïtes dels nobles que se'l volien fer seu per a fer-lo jugar al so que ells volien), sinó que quan el rei estava en la seva plenitud, ja després de la conquesta de Mallorca i de València, els nobles - altra vegada els nobles- van plantar-li cara i va tenir lloc una veritable guerra civil, que ha estat molt poc estudiada, que comença el 1257 i que finalitza en la dècada dels seixanta.

Els principals nobles eren del Baix Llobregat, encapçalats per Guillem de Cervelló, que era el més poderós i el que acabdillava els nobles contra el rei. El rei, en aquesta època, busca l'ajut de la poderosa ciutat de Barcelona, i és aleshores quan li concedeix una sèrie de franquícies i llibertats, quan reorganitza i democratitza les eleccions al Consell de Cent barceloní, i quan ja una mica més tard, el 1266, dóna la llibertat de pastures a la ciutat de Barcelona. El problema que fins aleshores hi havia és que els carnissers de Barcelona es queixaven de la dificultat d'alimentar les pastures, ja que els camps tenien propietaris, i hi havia una pugna molt forta entre pagesos i ramaders, que posteriorment anirà creixent. El rei va acabar donant llibertat de pastures pertot el territori, des de Montgat fins el Garraf.

En alguna de les cròniques de l'època, se'ns indica que alguns pagesos del Baix Llobregat abandonaven la comarca (llavors anomenada simplement *el Llobregat*, comprnent la franja des de Martorell fins el mar) i s'establien a Tortosa - el delta de l'Ebre, fins fa pocs anys, pertanyia a l'amplíssim terme municipal de la ciutat de Tortosa-. Aleshores, els senyors es van veure obligats a afliuixar la severitat dels pactes que imposaven als pagesos perquè no els fugissin més, volguessin conrear i ajudessin així, mitjançant els pagaments que efectuaven als senyors, que aquests visquessin. Comença així l'era de la reducció dels drets agraris, molt positiva per als pobres pagesos del futur Prat i del delta del Llobregat.

Tot plegat consistia a canviar els pactes: si fins aleshores estaven obligats a donar un terç, una quarta o una cinquena part, però de vegades fins i tot la meitat de la collita en tributs (cosa que feia impossible la pervivència), ara calia canviar-ho per un cens en diners molt més assequible: quinze o vint sous, una quartera d'ordi, de blat, etc, a molta distància de la severitat dels antics.

Cal pensar que les *Yield Ratio* o rendiments inicials eren misèrrims: el blat i el vi eren els conreus principals. El vi era de poca qualitat, però se'n feia molt aquí al pla, i els rendiments del blat oscil·len entre una proporció 1 a 2 i 1 a 5 (per cada gra de blat sembrat se'n collien dos o cinc tot al mes). Cal pensar que una collita de quatre o cinc és deficitària, ja que dels quatre grans de blat, un era per al senyor feudal, un altre per a les càrregues feudals (delme i primícia per a l'església), l'altre era per guardar blat de reserva per a la collita de l'any següent, i el que restava era destinat per a la pròpia subsistència, i per això no arribaven les misses.

La reducció dels drets agraris va significar un respir molt fort per als pagesos, sobretot quan coincideix, després del regnat de Jaume I, amb els seus successors, i entrem de ple en el segle XIV.

El segle XIV. Pagesos i ramaders, l'endeutament del pagès. Creixement demogràfic i ruptura social. Els arrendaments de masos. Un mas per dins. L'Estat sanitari. Anàlisi econòmica.

El segle XIV destaca pel seu ímpetu i dinamisme. Cal pensar que, a Barcelona, totes les grans manifestacions del barri gòtic són d'aquest segle. Es podria pensar que, és clar, això passa a Barcelona, una potència naval, comercial, etc.. però molts historiadors assenyalen que al segle XIV s'inicia una certa decadència de la ciutat de Barcelona, acompanyada per les famoses pestes arreu d'Europa, encapçalades per la pesta bubònica o negra del 1348.

Hem dit que, a començaments de la centúria tretzena, el riu fa un salt molt important, i deixa a l'altra banda el territori de Provençana, illa de Banyols. Aleshores, per anar d'una parròquia o comunitat a l'altra, es necessitarà una barca de passatge per creuar un riu que tenia més aigua que ara. La barca de passatge, que havia de transportar, no només persones i animals, sinó carruatges sencers, estava assegurada amb una sirga de ribera a ribera i amb perxes i sirga, i va arribar fins el pont de Ferran Puig el 1873, en successives barques, com cal comprendre.

Ja hi ha un incipient comerç amb Barcelona, que és el mercat natural de sortida dels productes. L'economia és encara molt pobra, de subsistència, i en alguns punts d'intercanvi amb el mercat barceloní.

Que la cosa no anava del tot bé ens ho diuen els préstecs (jueus barcelonins abans del programa de finals de segle). Quan hi ha la matança de jueus, tot i sent un segle positiu i dinàmic, ja hi ha préstecs amb usura, a un interès de fins el vint per cent i més, i de vegades mensual i tot, a pobres pagesos que estaven escanyats. No obstant, els llinatges del segle XII gairebé tots segueixen, i això vol dir que els pagesos continuen: els Viader, Vallès, Farigola, Martorell, Tarragona, Godai, etc.

La població va creixent, i ja no hi ha terra per a tothom. No tothom amb una mica de voluntat pot obtenir un tros de terreny. Dit d'una altra manera, la societat es descohesiona, hi ha una ruptura social, ja no hi ha només una classe de terratinents, ja hi ha rics i gent no tant rica, ja surten els primers assalariats, els primers jornalers, els primers comparets, que són els pagesos pobres que tenen una mica de terra però que han d'anar a jornal per acabar d'ajudar la seva economia.

La ruptura social no farà més que augmentar amb els anys i els segles, i tindrà el seu apogeu en el segle XVI, quan la gran riuada d'immigració procedent de l'Occitània francesa trencarà tota mesura i farà que una societat demogràfica en la que eren més, quantitativament parlant, els pagesos propietaris que no pas els assalariats, inverteixi els termes i els assalariats creïn un veritable proletariat que no anirà més que augmentant, i al segle XVIII, amb l'anomenada Revolució Demogràfica, adquirirà una plena consciència.

En aquest segle XIV hi ha dues comunitats. Uns són de l'illa de Banyols, els altres són del Prat de Sant Boi, i la línia divisòria és un camí que no divideix, sinó que agermana. Els casaments entre gent d'una i altra banda són constants, i més que no pas dues comunitats divergents, són convergents. No es pot parlar de molts drames en aquest segle pel que fa a gent pobra, més aviat diria que de riquesa. La documentació, més abundant cada vegada, permet d'anar marcant els perfils d'alguns d'aquests prohoms que van al davant.

Un d'ells és Arnau Duran. Una lleu biografia d'aquest personatge ens ajudarà a comprendre el poder que poden tenir, econòmic i social, els capdavaners d'entre els pagesos del Prat de fa sis-cents anys. Posem el cas d'Arnau Duran com al prototipus de pagès terratinent pratenc del segle XIV. El seu mas és perfectament localitzable per als que coneixin una mica El Prat: una casa de pagès que encara al segle XX, tot i ser a la banda d' El Prat, era terme de L'Hospitalet, i s'hi havien d'anar a quintar. Arnau Duran, més ben documentat que la resta dels seus congèneres, té un lleu esbós biogràfic que ens permetrà contrastar el seu status vigorós de pagès propietari en relació a la naixent classe assalariada deltaica.

Durant tota la seva vida, Arnau Duran és un home del delta. Resideix al mas nadiu, situat a l'illa de Banyols, i el 1358 el trobem ja casat amb Guillemona (sent supervivents ambdós a la pesta negra de deu anys abans), i en companyia de Gueraua, la seva mare, que encara vivia el 1366. La situació jurídica d'Arnau Duran és la d'home propi del monestir de Sant Pere de les Puel·les, és a dir, que encara que fos un capdavanter local, era un home propi i afocat d'un senyor alodial, en aquest cas gairebé tots en origen eclesiàstic, i més concretament del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, que en aquest temps tenia molt de poder. Penseu que si ara efocat, no podia canviar de domicili sense el permís dels seus senyors. El 1369 el monestir encara li estableix un arenal al peu de mar per una entrada de 40 sous - que és molt poc -, i un cens anual de cinc sous - que no és res- bé és cert que es tractava només d'un sorral al peu de mar molt dolent, terra estèril, com ell mateix manifesta, on a causa de les inundacions d'aigües del riu, de la sorra i de l'ímpetu de la mar no s'hi pot fer ni blat ni vi, (conreus bàsics a la plana), com amargament ell mateix es queixa. El seu mas, però, es beneficia dels al·luvions d'aquest i és de terra molt bona.

Arnau Duran ens apareix com un pagès benestant i de posició pròspera. Compra terra i molta, repetidament, no n'ha de vendre, compra bestiar de feina - que era molt car- i pot pagar-lo pràcticament al comptat - que no és gens freqüent-. Deixa diners amb freqüència a gent més necessitada, en quantitat i en un àmbit comarcal, fins i tot. Deixa gra en èpoques de carestia, deixa bestiar, té servei domèstic propi i fins i tot inverteix capital en empreses comercials, un fet inèdit. Aquesta darrera activitat comercial és reveladora d'una economia sanejada, i en el cas que ens ocupa consisteix en la compra d'una taula de carnisseria a la plaça de la vila de Sant Boi. Aquesta situació pròspera d'Arnau Duran no és passatgera, sinó que dura tota la vida del nostre home. El 1387 ens sorprèn amb una de les primeres mostres al delta d'un servei personal inèdit: l'esclavatge, ja que és posseïdor d'una esclava mora, de 25 anys, la qual ven per l'elevada suma de 43 lliures. És un cas primerenc, però no serà l'únic: l'esclavatge al delta hi durarà poc més d'un segle, fins a principis del XVI, i contra el que podria semblar indicar la noia mora d'Arnau, els esclaus que hi predominaran no seran pas els femenins, sinó els masculins que actuaran com a mossos en les masies, i que seran substituïts més tard per la gran immigració francesa o occitana començada el segle XV, que és una mà d'obra molt més barata per al pagès.

En un altre ordre de coses, la figura d'Arnau Duran se'ns mostra com un típic representant del seu temps i del seu poble: abocat a la violència, una de les constants històriques del delta del Llobregat. Sabem que l'any 1371 ha tingut una baralla contra Arnau Albereda del Prat de Sant Boi i contra Bonanat Albereda de l'illa dels Banyols, i a conseqüència de la renyina, de la qual n'ignorem els detalls i la causa, Arnau Albereda en resulta amb la mutilació dels dits, i aleshores la injúria o ofensa a la seva persona són reparades per Arnau Duran - que ha estat l'ofensor -, mitjançant el lliurament de 15 lliures davant de notari. Les parts finalment acorden sotmetre les seves diferències a un arbitratge. Tot això era en evitació d'anar a parar a un jutge. Hem de lamentar no disposar de noves sobre el testament

d'Arnau Duran, que ens hauria il·lustrat sobre el seu poderiu econòmic en diner. Però l'estampa d'un vigorós pagès de la gent del fang, terratinent i adinerat de la segona meitat del segle XIV, ha passat davant dels nostres ulls amb claredat suficient.

Els masos eren poc més que barraquetes, tot i ser masos i no barraques. Posteriorment sí que es distingiran ambdós conceptes. En temps d'Arnau Duran apareixen els primers inventaris, per sort nostra. Cal pensar que això és una mina o un tresor per als historiadors. A diferència del que passava aquí, en altres països no existia la llei que obligava a prendre inventari de béns *post mortem*, a la mort d'un dels cònjuges, abans dels 30 dies. Si hi havia fills, el més normal i donada la separació de béns característica del dret català, s'havia de garantir que davant la mort del marit la dona no es tornaria a casar o que si ho feia no prengués allò que era dels fills, i la llei catalana obligava, abans dels trenta dies, a prendre inventari. Això no ho tenen els països nòrdics, i per exemple, a Ille de France - la regió de París- el fenomen era diferent: la llei obligava a prendre inventari només en casos d'ajusticiats, de condemnats a mort, i esdevenia un fet excepcional. Aquí era la norma, i tenim centenars i centenars d'inventaris fins el segle passat de tots els pobles.

Un inventari és un escorcoll minuciós i policíac en què no s'escapa res. Cal pensar que un dels primers inventaris incloïa, per exemple: "*dos o tres claus rovellats - hom admira la negligència del notari en no precisar si es tractava de dos o tres, ja posats a ser detallistes-, una escombria vella...*" Vol dir que no s'escapava res.

D'aquesta època tenim els primers inventaris, i podem examinar un mas. No el d'Arnau Duran, però sí un mas dels primers i futurs pares de la pàtria pratenca de la jurisdicció del Prat de Sant Boi, que era el de Guillem Viader, per la mort del seu pare Pere. L'aparició del primer inventari d'una masia ens obre un món nou de detalls insospitats i de matisos que ens permeten de preveure i de valorar d'una manera més acostada la realitat circumdant i íntima dels antics pobladors del delta. És gairebé la vida per ella mateixa, en un moment determinat de la història a les masies del nostre pla. I aquest inventari que ens ha arribat, avançat i solitari, és el de Guillem Viader, del Prat de Sant Boi. El seu contingut, valuósíssim per nosaltres, ens confirma que si vivien en barraques no podien viure amb moltes comoditats. Ens mostra aquella pobresa primera, si més no de distribució de les cases.

El mas d'en Viader constava solament d'un pis amb tres habitacions i res més. Tres cambres: una per cuinar i menjar, una altra per dormir, i la tercera per guardar tota mena de provisions. Tot en un sol pis o planta baixa. A fora hi apareixen dos pellers i una pica rodona de pedra, possiblement un pou, amb la seva galleda.

La primera peça, anomenada cuina, tenia una pastera tancada de fusta, estri que com sabem és destinat a fer pa - totes les famílies es feien el pa a casa-, una paella d'aram, divuit peces entre escudelles i talladors -plats per tallar la carn al damunt- i unes graelles. En total, vint peces en una cuina. Aquí i allà, dins la cuina, cànecs i aixades, una pala de fusta, una caixota -que tal vegada servia de taula, perquè no consta haver-n'hi com a tal-, dues cistelles, dues fals, dues corbelles i un sagí de porc. I res més.

A l'habitació del costat hi havia els llits. Dos llits de cordes amb llençols, amb flassades, sense màrfegues ni coixí. Encara que veurem un travesser, denominat aquest, en l'altra habitació, un coixí llarg. La roba citada, això sí, no sembla pas escassa: tres gonelles, una mantellina folrada de pell de conill, un mantell blau, una capa vermella amb pells, una

gramalla blava, un capell amb un vel de seda, un cot vermell amb pell de coll de conill i aligots, un parell de calces -mitges- blanques, una cota vella i un estrenyecaps de lli. A més de la roba, també hi havia sacs buits, una podadora, cabdells de fil, set canes d'estopa de lli, dues canes de drap de lli - recordem que tothom conreava una mica de cànem i lli que després es filava a casa, es portava a un teixidor professional i tot el drap de casa es confeccionava després a la masia -. El drap de casa, distingit curosament del drap de compra, era tot el parament. Segueixo: un cofret encuirat, una caixeta, un parell d'estovalles i sis tovallons. I les armes: una llança i dards, una espasa guarnida de vermell, i una corretja amb un coltell, ganivet o punyal. Del sostre penjaven dues pernes de cansalada, una d'elles a mig encetar. Fora d'això, ni un moble, ni un armari, ni una cadira.

El pennarium o cambra restant participava de rebost, graner, celler, estable i corral, tot alhora, amb sacs de blat, farina i ordi, àdhuc un cup ple de gra. En total, una quartera de farina de blat, mitja de farina d'ordi, cinc de blat i vint-i-quatre d'ordi. Un altre cup amb la verema - l'inventari és fet a la tardor, just quan ja s'ha acabat la verema-, setze forcs d'alls, dues bótes, una taula i un banc, lli espadat, feixos de lli sense picar, cabdells de borres filades - tot matèria tèxtil, com sabeu -, una sàrria de joncs, dues vedelles, un ase, un bast, dues esquelles de bestiar i vint-i-quatre caps d'aviram entre gallines, polls i capons, sense oblidar el coixí travessar abans esmentat i una vigueta de pi.

Aquest era, quasi exactament, el mas de Guillem Viader en ple delta la tardor de 1387. Un com d'altres, ni molt millor ni molt pitjor. Hi habitava amb la seva família i un esclau.

Un tret a favor d'aquest segle és l'aparició d'una preocupació higiènic-sanitària. Dit d'una altra manera: els habitants, agrícoles tots, se n'adonen que el territori és malsà, que hi ha les febres característiques de tot territori pantanós, febres que avui dia increïblement encara delmen molts punts del nostre planeta. Ells no saben que la malaltia predominant de febres terçanes o quartanes -segons que l'atac vingui cada tres o quatre dies- sigui provocat per la picadura d'un mosquit, però sí saben que les aigües paluces i quietes són malsanes, i per tant propicien els reguers, ja que la terra s'havia d'escórrer si es volia conrear i, per tant, per ex. a la banda de Bellvitge, el reguer de Bellvitge ja es troba al segle XI. No és que comencin, però sí que ja van alguns amb escrits al rei Joan II el 1390, plasmant la preocupació, i diuen i constaten que les aigües quietes equivalen a increment de paludisme o a increment de febres, i demanen al rei que se'ls ajudi amb disposicions que acaben anant a parar al batlle o al veguer de Barcelona, per tenir en condicions el seu territori mitjançant desguassos. Aquesta preocupació higiènic-sanitària se'ns evidencia també quan en les cuines d'algunes cases - només algunes- hi apareix un alambí per destil·lar aigües. Eren conscients que l'aigua que bevien (primera aigua, o aigua de pous, de superfície) no era recomanable. Posteriorment, fugint d'aquestes aigües, serà el moment en què s'instaurarà el costum de beure aigua del riu, a través de les anomenades pedres suadores, encara que bacteriològicament parlant eren ineficaces del tot.

L'abundància de documentació ens permet filar més prim sobre el nivell de riquesa o de pobresa, sobre el nivell econòmic de la gent, mitjançant els pagaments diferits. Que no circulés moneda no volia dir que el pagès en qüestió no tingués capacitat econòmica. El que interessava era tenir terres, no diners, però és que a més a més la moneda corria molt poc, i per tant moltes transaccions eren fetes en moneda de compte (existia, des del temps de l'emperador Carlemany, la moneda de compte característica de l'Europa occidental i encara fins els nostres dies els anglesos han aguantat la lliura amb les seves divisions de 20 i 12). La confederació aragonesa també hi entrava, en contra del que va fer la monarquia

castellana, que sempre va tenir un règim monetari diferent. Per tant, si un dot d'un pare vers una filla quan s'anava a casar era de 40 lliures, li donava 40 lliures en moneda de compte o una mena de xec. Quan el nuvi després intentava cobrar-ho començaven les dificultats.

Totes les transaccions s'acostumaven a fer en moneda de compte, i eren molt poques les que es paguessin a l'acte. Gairebé diríem com a excepció el cas dels esclavatges. Quan un pagès podia comprar un esclau o una esclava volia dir que anava molt bé econòmicament. Aquestes transaccions podien fer-se amb negociants de bestiar de Barcelona i professionals del ram que volien cobrar a l'acte, però fora d'aquesta gairebé única excepció, les demés transaccions es feien a terminis. Quan un pagès moria sí que deixava deutes, però és que en una economia d'intercanvis, en el moment de morir, ell encara tenia aquells deutes, com també deixava la relació dels crèdits per cobrar. Per tant, això no vol dir que necessàriament anés malament.

Tot plegat, entre els que anaven bé i els que anaven malament, les compres, adquisicions i vendes es feien generalment a termini i davant de notari, quan avui en dia només anem a notari en el cas de compra d'una hisenda, d'una casa, etc. Abans s'anava a cal notari per res. Sempre explico el cas rècord més extrem sobre aquest particular, que és de l'any 1524: un pobre jornalier de Sant Boi que lloga -deixa- una flassada o manta de Nadal a Pasqua a un altre pobre per quatre sous - que és molt poc -, i van al notari per escripturar aquesta qüestió. Vol dir que, a partir d'aquí, en coses que avui en dia ens semblarien ridícules, irrisòries, la gent anava a cal notari. Per això els arxius notariais llatins, italians, francesos, del Mediterrani i espanyols són els millors: la gent no es fiava tant i acabava anant a cal notari. Aleshores, podem establir uns índexs de pagaments diferits, i a veure si es compleixen, o amb quin retard, o quins terminis es donen. Si són més amples és que són d'una època de més carestia i dificultats i majors privacions, i per tant podem veure, efectuant índexs de pagaments diferits, que els que surten al segle XIV són superiors, molt més bons i més baixos que els del segle XV, i aquests més bons que els del segle següent, en consonància amb la diversificació i pauperització o empobriment generalitzat d'una societat cada cop més descohesionada.

Com heu pogut observar en el guió, no hem posat el segle XV, perquè aquest segle, tan menyspreat, de pont entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, és tan ric i tan important que ell sol ens hauria pres l'hora de duració d'aquesta xerrada.

En conclusions, la societat medieval pratenca fou una societat, en general, de terratinents, però sense numerari. Una societat de terratinents en sí pot ser una societat deprimida, com algunes del nostre món. Ho resumiríem dient que les butxaques plenes de terra, però no de diners. Ens queda a les portes, en tot cas per una nova ocasió, el drama de la pagesia pratenca: quan uns van bé els altres van malament. El drama, en poques paraules, va ser el tenir un mal veí, com encara ens passa: el peix gros que es menja el petit. Barcelona, amb la seva decadència comercial en l'era dels descobriments geogràfics (que, a partir del descobriment d'Amèrica, són tots de finals del segle XV i començaments del XVI), refà fortunes d'origen comercial i com a fenomen lògic i comú a d'altres ciutats europees, aquestes fortunes, que estan en mans no de la noblesa sinó de la naixent burgesia de les ciutats, fiten els ulls als voltants de les ciutats i una de les seves inversions és en terres. I aprofitant les caigudes, les males anyades i el defalliment de la pagesia, la burgesia barcelonina, no en molts anys, va apoderant-se primer deixant diners i després fent-se seva les terres: una hisenda, una altra finca. Arribarà un moment en la història d'El Prat, ja

avançada l'Edat Moderna, en què de les cinquanta o seixanta finques, només una aguanta sent propietat de pagesos pratencs (en un moment donat tots havien estat emfiteutes, tots havien tingut la semipropietat, però mentre pagaven els censos ningú els prenia la terra, i eren tots pràcticament propietaris).

Aquesta és l'excepció que confirma la regla: la de cal Rigual o Ca l'Alaio. En els demés, la propietat es perd, i quan vindrà la gran oportunitat per rescabalar la propietat (la desamortització del segle passat dels béns de l'Església), encara no haurà arribat el regadiu, encara és massa aviat pel pagès local, i encara els nous burgesos comerciants, sabaters, botiguers de Barcelona, encara podran pujar més en les subhastes i encara s'apoderaran de la propietat. I així arribarem al segle XX, en què quan va venir la Guerra Civil del 36, si mirem els números, més de la meitat de les finques encara eren propietat d'amos barcelonins.

Com us he dit, això hauria de pertànyer a una altra conferència. Haig d'acabar agraint-vos la vostra atenció i la vostra benevolència.

Bibliografia

GARCIA PARDO, J; *Sant Boi i el Pla del Llobregat a finals de l'Edat mitjana*. Introducció a l'estudi de la seva història econòmica i social a partir de les fonts documentals de l'Arxiu Parroquial de Sant Boi. Ed. Oikos-Tau. Barcelona, 1989.

GARCIA PARDO, J; Entorn a l'origen de l'estructura agrària prefeudal a la comarca del Baix Llobregat. Els mecanismes d'apropiació de la terra. Extret de *Miscel·lània d'homenatge a Jaume Codina*. Ajuntament del Prat de Llobregat. Columna. El Pont de pedra. El Prat 1994, pàg. 263-272

CODINA VILA, J; *Els pagesos de Provençana (984-1807) Societat i economia a l'Hospitalet pre-industrial*. PAM Biblioteca "Abat Oliba", 1987-1988, 3 vols. Vol I.